

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นลักษณะที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนสร้างความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จาก ธรรมชาติ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ อย่างเป็นสุข วัฒนธรรมเป็นสิ่ง ที่ช่วยให้คนเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง และยังมีวัฒนธรรม มากเพียงใดก็ยิ่งแสดงถึงความเจริญมากเพียงนั้น ชาติใดมีวัฒนธรรมสูงชาตินั้นก็เจริญ ยืนนาน (พูนพิศมัย ดิศกุล, ม.จ. 2518 : 3)

วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ และแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถปฏิบัติและชาวซึ่งรวมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทยก็คือ วิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรสร ปรับปรุง จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และได้ใช้ เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคม วัฒนธรรมไทย เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจ รวมกันของคนไทย เป็นปัจจัยให้คนไทยในชาติใดประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงาม มีคุณธรรม เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคมและประเทศชาติ สมควรต้องรักษา และส่งเสริม วัฒนธรรมอย่างจริงจัง และกว้างขวางเป็นพิเศษ ตามนัยแห่งมาตรา 64 ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ที่ระบุไว้ว่า "รัฐพึงส่งเสริม และรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ" (ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 2524)

วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ไขแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้จึงต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพตามยุคสมัย รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานี้ และเห็นความสำคัญของการมีวัฒนธรรมประจำชาติ จึงประกาศใช้พระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2522 ขึ้นโดยกำหนดให้มีคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีอำนาจและหน้าที่ในการเสนอแนะ และให้ความเห็นเกี่ยวกับนโยบายวัฒนธรรมของชาติ วางแผน ประสานงาน ส่งเสริม และอุดหนุนการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของหน่วยงานต่าง ๆ คนกว่า วิจัย กำกับ ควบคุม ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และกำหนดให้มีสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ทำหน้าที่ปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มอบหมาย และนอกจากนั้น คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 2524 เพื่อเป็นหลักให้หน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนร่วมกันรักษา และส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างมีเป้าหมายตรงกัน และประสานสอดคล้องต่อกัน (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2529 : 1)

ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ นั้น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ใช้วิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาและดำเนินงานให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ว่า วัฒนธรรมไทยเป็นของประชาชนทุกคน ใช้การประสานงานร่วมมือ สนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินการเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้ช่วยกันดำเนินงานด้านวัฒนธรรมตามแผนที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกำหนดขึ้น เน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยเฉพาะใช้สถาบันทางการศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน จัดระบบรูปแบบการดำเนินงาน

กานวัฒนธรรมของชาติ ๑) ขยายกว้างขวางออกไปทั่วประเทศ โดยการจัดตั้ง
 ศูนย์วัฒนธรรมขึ้นทั่วทุกจังหวัด เมื่อกำเนิดงานวัฒนธรรมมี ระเบียบจังหวัดและ
 ทองถิ่น (ระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2526 และ
 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2529) โดยให้มีคณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดทำหน้าที่กำหนด
 นโยบายและแผนงานระดับจังหวัด ตลอดจนออกนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ และ
 สนับสนุนช่วยเหลือการปฏิบัติงานของศูนย์วัฒนธรรมนี้ กล่าวเน้นไปด้วยความเรียบร้อย
 และมีประสิทธิภาพ ในจังหวัดหนึ่ง ๆ ในมีศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแห่งหนึ่ง หรือหลายแห่ง
 และมีศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ อำเภอละ 1 แห่ง โดยพิจารณาจัดตั้งในสถานที่มี
 ความพร้อม ถือควร เป็นสถานศึกษา

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะ เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไทย โดยใ้คออก
 พระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2522 ประกาศนโยบาย
 วัฒนธรรมแห่งชาติ และจัดองค์กรสำหรับดำเนินงานวัฒนธรรม โดยใ้สำนักงาน
 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นหน่วยงานในส่วนกลาง และใ้ศูนย์วัฒนธรรม
 เป็นหน่วยงานใน ระดับจังหวัดและทองถิ่นอีกด้วย แต่ เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้ว
 การดำเนินงานวัฒนธรรมเป็นงานที่ยุ่งยาก เพราะ เป็นงานที่ เกี่ยวข้องกับชีวิตของ
 คนไทยทุกคน กอปร เกี่ยวข้องกับสถาบัน องค์การ และบุคคลหลายฝ่าย ทั้งทอง แขนงแพร่
 และขอความร่วมมือจากประชาชน ดังนั้น มีปัญหา เกี่ยวกับการดำเนินงานวัฒนธรรม
 ของไทย จึงยังมีอีกหลายประการ โดยเฉพาะกานนโยบาย กานการบริหารและ
 กานการปฏิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2527 : 61) ซึ่งสรุป
 ประเด็นสำคัญได้ คือมีหน่วยงานกำหนดนโยบายวัฒนธรรมหลายหน่วยงาน ทำให้
 นโยบายวัฒนธรรมไม่มีเอกภาพและการปฏิบัติกานนโยบายวัฒนธรรมไม่โดยสอดคล้อง
 กานบริหารงานวัฒนธรรมขาดเอกภาพ และไม่เอื้ออำนวยต่อการให้ความร่วมมือ
 ประสานงานของหน่วยราชการและหน่วยงานภาค เอกชน โครงสร้างของหน่วยงาน
 รับผิดชอบงานวัฒนธรรมโดยตรงยังไม่เอื้ออำนวยต่อการบริหารงานวัฒนธรรมให้
 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกันทั้งระบบ ชาคการนำทรัพยากรกำลังคน

กำลัง เงิน ภาษี อย่าง เป็นระบบ และยังไม่ได้นำทรัพยากรภาค เอกชนมาใช้ เสริม การดำเนินงานนี้ ให้โดยรอบข้าง เต็มที่ จาก การประสานงานและดำเนินงานวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่อง และจริงจัง ในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับ การศึกษา และ ประเด็นอื่น

คณะรัฐมนตรี ได้มีมติ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2526 ให้ประกาศ เรื่อง ใ้ใช้ในแนวทางในการรักษา ส่ง เสริมและค้ำจุนวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถาน 2529 ตาม นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาตินี้ โดยให้ การดำเนินงานวัฒนธรรม เป็นภาระหน้าที่ของ ประชาชนทุกคน รวมทั้ง องค์การของรัฐและองค์การของ เอกชน สำหรับ องค์การของรัฐ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบของงานวัฒนธรรมของ ชาติโดยตรงใน ระดับกระทรวงคือ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทยและทบวงมหาวิทยาลัย ในระดับกรมคือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมศิลปากร และ กรมการศาสนา ส่วนหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ นั้น ก็อาจงานวัฒนธรรม เป็นหน้าที่ โดยอ้อมอีกส่วนหนึ่งคือ สำหรับ องค์การของ เอกชนเพิ่มเติม อาทิเช่น หน่วยงาน วัฒนธรรม ของชาติ คือ มูลนิธิ สมาคม กำนันสถาน และบริษัทต่าง ๆ ทั้งหลาย ซึ่งได้ควร มีโอกาสได้ หลงความร่วมมือนิยมสนับสนุนตามกำลังความสามารถ โดยในประกาศสำนัก นายกรัฐมนตรีฉบับนี้ ระบุว่า เปรียบ การดำเนินงานวัฒนธรรมเจริญก้าวหน้าอย่าง มีสัมฤทธิ์ ผลสูง เสริมให้ มี การวางแผนวัฒนธรรม ทั้ง เป็นแผนระยะยาว และระยะสั้น แผนระดับชาติ และแผนระดับท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงกันอย่าง เป็นระบบ ส่ง เสริมและ สนับสนุน ให้มีการประสานแผนและระดมสรรพกำลัง เพื่อการ พัฒนาวัฒนธรรมระหว่าง หน่วยงานของรัฐ เอกชนและระหว่าง ประเทศ

เพื่อ เป็นการศึกษาค้นคว้าหาการวางแผน เกี่ยวกับ การดำเนินงานวัฒนธรรม ในระยะยาว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพความเป็นไป ได้ของการดำเนินงานวัฒนธรรม ในอนาคต โดยศึกษา เกี่ยวกับ ข้อจำกัดสภาพและทาง เลือกต่าง ๆ ที่ เป็นไปไม่ได้ หรือน่าจะ เป็นของ การดำเนินงานวัฒนธรรม โดยให้ การระดมความคิด ให้เห็น ข้อตกลงกัน

ของชุมชนเชิงวิภาค โดยวิธีเทคนิค EDRF ทั้ง เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคต การคาด
ผลการวิจัยจะทำให้ทราบอนาคตกลางและทาง เลือกในอนาคตกลาง ๆ ที่เป็นไปได้
หรืออาจจะ เป็นของการค่า เป็นงานด้านวัฒนธรรมนั้นจะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อ
การวางแผนในการส่งเสริม เศรษฐกิจ สังคม และรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดีงาม
ของไทย คงไว้ซึ่ง เอกลักษณ์ ทัศนคติและความภูมิใจของชาติไทย อันจะส่งผลถึง
การพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม การ เมือง ความมั่นคงของชาติ และสอดคล้องกับ
ความต้องการของสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาอนาคตกลางและทาง เลือกในอนาคตกลาง ๆ สำหรับการดำเนินงาน
ด้านวัฒนธรรมในไทยพหุศักราช 2540

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ทำการวิจัย เกี่ยวกับอนาคตกลางและทาง เลือกใน
อนาคตกลาง ๆ สำหรับประเทศไทยทางด้านวัฒนธรรมในไทยพหุศักราช 2540
2. ประชากรของการวิจัย คือ ชุมชนเชิงวิภาคด้านวัฒนธรรมที่อยู่ในประเทศไทย
3. วิธีการวิจัยใช้เทคนิค Ethnographic Delphi Futures
Research (EDFR)
4. อณวนกลางและทาง เลือกในอนาคตสำหรับการดำเนินงานด้าน
วัฒนธรรมทางด้านขอบเขตสำหรับการศึกษา ในครั้งนี้ ดังนี้
  - 4.1 ศึกษาสังคมและวัฒนธรรม
    - 4.1.1 ประชากรและระบบครอบครัว
    - 4.1.2 สังคมและโครงสร้างของสังคม
    - 4.1.3 ค่านิยมในสังคม
    - 4.1.4 ศาสนา

- 4.1.5 วัฒนธรรมนิยม ประเพณี และเอกลักษณ์ของ
ความเป็นไทย
- 4.1.6 ศิลปะและวัฒนธรรม
- 4.2 องค์การในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม
  - 4.2.1 องค์การบริหารในส่วนกลาง
  - 4.2.2 องค์การปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาค
  - 4.2.3 องค์การภาคเอกชน
- 4.3 งบประมาณและแหล่งสนับสนุนการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม
- 4.4 การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

วัฒนธรรมไทย หมายถึง วัฒนธรรมที่คนไทยได้สั่งสม เลือกรับ ปรับปรุง
แก้ไข จนตกทอดมาเป็นสั่งงาม เหมาะสมกับยุค ภาวภูมิและโอกาส เป็นเครื่องมือ
หรือ เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขข้อบกพร่องในสังคม (ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่องให้ใช้แนวทางในการรักษา ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พุทธศักราช 2529)

ศูนย์วัฒนธรรม หมายถึง ศูนย์วัฒนธรรมที่กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งขึ้น
ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย
ศูนย์วัฒนธรรม พุทธศักราช 2526 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย
ศูนย์วัฒนธรรม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2529

ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม หมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับงาน
ด้านวัฒนธรรม เช่น เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้กำหนดนโยบายวัฒนธรรม โดยมีคุณสมบัติ เช่น ศึกษานี้
  - 1.1 เคยหรือดำรงตำแหน่งกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
ไม่น้อยกว่า 1 วาระ หรือ 3 ปี หรือ

- 1.2 เกษหรือดำรงตำแหน่งอนกรรรมการวิเทศกรรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ ไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือ
- 1.3 ดำรงตำแหน่งอธิบดีหรือรองอธิบดี หรือเทียบเท่า
- 2. กลุ่มบริหารงานวัฒนธรรม โดยมีคุณสมบัติเพิ่มเติมดังนี้
  - 2.1 ดำรงตำแหน่งอนกรรรมการวัฒนธรรมจังหวัด หรือ
  - 2.2 ดำรงตำแหน่งผู้บริหารศูนย์วัฒนธรรม ไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือ
  - 2.3 ดำรงตำแหน่งบริหารงานระดับสูงของสำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ ไม่น้อยกว่า 2 ปี
- 3. กลุ่มนักวิชาการและ/หรือสนใจงานด้านวัฒนธรรม โดยมีคุณสมบัติ
เพิ่มเติมดังนี้
  - 3.1 สอบหรือวิจัย เกี่ยวกับ เรื่องวัฒนธรรม ในสถาบันอุดมศึกษา
มาไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือ
  - 3.2 มีผลงาน เกี่ยวกับ เรื่องวัฒนธรรม จนเป็นที่ยอมรับกันอย่าง
แพร่หลาย หรือ
  - 3.3 สนใจและเฝ้าการสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมควยก็ เสมอมา

อนาคคภพที่พึงประสงค์ หมายถึง สิ่งทีถาคควาจะ เกิดขึ้นในอนาคค เกี่ยวกับ
การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ซึ่ง เป็นความคึก เห็นที่สอดคล้องกับของกคคมย เรี่ยวชาญ
ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ในขอความหัย เรี่ยวชาญ เห็นว่า เป็นอนาคคภพที่พึงประสงค์

อนาคคภพที่ไม่พึงประสงค์ หมายถึง สิ่งทีถาคควาจะ เกิดขึ้นในอนาคค
เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ซึ่ง เป็นความคึก เห็นที่สอดคล้องกับของกคคมย
เรี่ยวชาญไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๑๐ ในขอความหัย เรี่ยวชาญ เห็นว่า เป็นภพที่
ไม่พึงประสงค์

อนาคตภาพที่ เป็นไปได้อีกหลาย หมายถึง สิ่ง ที่คาดว่าจะ เกิดขึ้น ในอนาคต
เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านธรรม ซึ่ง เป็นความคิด เห็นที่สอดคล้อง กับของ กลุ่ม
ผู้ เกี่ยวข้อง ในขอความ ที่ถาม มี ๓.50 ชิ้น ปี (จาก 5 คู่ เกด)
มีความถี่ระหว่าง ๑-๒ ไม่นเกิน 1.50 และค่าความแตกต่าง ระหว่าง มี ๓.๕๐ กับ
ฐานนิยม ไม่นเกิน 1

ข้อตกลง เบื้องต้น

1. วัน เวลา ในการ สัมภาษณ์ และขอบเขต สอดคล้อง ที่แตกต่างกัน
ในแต่ละรอบ ไม่มีความแตกต่าง เห็นที่แตกต่าง กัน หรือ ไม่แตกต่างกัน ในการ ให้
สัมภาษณ์ และขอบเขต สอดคล้อง ของ ผู้ เกี่ยวข้อง ในกลุ่ม
2. กลุ่ม ผู้ เกี่ยวข้อง ที่ให้ สัมภาษณ์ และขอบเขต สอดคล้อง มี ๓ ครั้ง ในการ
ให้ สัมภาษณ์ และขอบเขต สอดคล้อง ของ การวิจัย
3. กลุ่ม ผู้ เกี่ยวข้อง ที่ให้ สัมภาษณ์ และขอบเขต สอดคล้อง มีความ เต็มใจ
ตั้งใจ และมั่นใจ ในการ ให้ สัมภาษณ์ และขอบเขต สอดคล้อง

ประโยชน์ ที่ได้รับ จาก การวิจัย

ผลการวิจัย นี้ ห้ ทราบ ถึง อนาคต ภาพ และทาง เล็กๆ ในอนาคต ต่าง ๆ
สำหรับการ ดำเนินงาน ด้าน ธรรม ภายใต้ ปี ๒๕๔๐ เพื่อ ประโยชน์
สำหรับการ วางแผน การดำเนินงาน ด้าน ธรรม ใน เหมาะสม และ สอดคล้อง
กับ สถานะ สังคม ในอนาคต